

TONI ALARANTA

Mustafa Kemal Atatürkin vuoden 1927 kuuden päivän puhe Turkin tasavallan virallisen historiankäsityksen määrittäjänä

Mustafa Kemal Atatürkin ns. kuuden päivän puhe 1927 oli voimakkaan isänmaallinen julistus, myyttinen kertomus kansakunnan uudelleensyntymisestä, kuvaus Turkin itsenäisyssodan sisäisestä vihollisesta ja kansan tahdosta. Toni Alaranta analysoi puheen luonnetta keskeisenä Turkin tasavallan virallisen historiankäsityksen määrittäjänä. Kuinka puheessa ja sen virallisessa arvioinnissa on tulkittu Turkin itsenäisyystaistelun vuosia sekä Turkin tasavallan perustamiseen johtaneita tapahtumia?

■ Turkin tasavalta perustettiin vuonna 1923. Tasavallan julistamista edeltävät vuodet 1919–22 merkitsevät turkkilaisille heidän omaa itsenäisyysotaansa (*millî mücadele*), jonka lopputuloksena turkkilainen valtio säilytti itsenäisyytensä ensimmäisen maailmansodan läntisten voittajavaltiojen pyrkimyksistä huolimatta. Osmanivaltio oli osallistunut sotaan Saksan rinnalla, ja liittoutuneet jakoivat sodan aikana ja sanele-

mansa rauhansopimuksen yhteydessä osmanien alueet keskenään etupiireiksi. Turkkilaiset nousivat kuitenkin aseelliseen vastarintaan aluemenetysten välttämiseksi, eivätkä liittoutuneet, ensisijassa Iso-Britannia ja Ranska, olleet omien kansalaistensa sotaväsymyksen paineessa halukkaita uuteen sotaan Anatoliassa, jonka väestöstä merkittävä osa oli saatu mukaan vastarintataisteluun. Näin ollen turkkilaisten itsenäisyysota käytännössä tarkoitti sotaa maahan tunkeutuneita kreikkalaisia joukkoja vastaan, joiden päämääriin kuului Kreikan alueiden laajentaminen läntiseen Anatoliaan. Tämän sodan kreikkalaisia vastaan turkkilaiset voittivat ja täten käytännössä varmistivat Anatolian säilymisen kokonaisuudessaan turkkilaisena valtiona.

Anatoliaan kehittyvän vastarintaliikkeen johtajaksi nousi entinen osmaniarmeijan upseeri Mustafa Kemal (1881–1938). Hänen onnistui määrätietoisella ja mielivaltaisella toiminnallaan yhdistää eri puolille Anatoliaa syntyneet alueen muslimien kansallisia oikeuksia puolustamaan julistautuneet ryhmät ja koota lopulta osmaniarmeijan rippeet uudeksi yhtenäiseksi armeijaksi. Voitetun sodan jälkeen Mustafa Kemal askel askeleelta keräsi poliittisen vallan itselleen ja nujersi erilaiset oppositioyhmät. Kemal onnistui pyrkimyksessään luoda Turkkiin uusi tasavalta ja päättää osmanien 600-vuotinen dynastia sulttaani- ja kalifi-instituutioineen. Hänestä tuli tasavallan ensimmäinen presidentti ja vuoteen 1926 mennessä maan suvereeni johtaja. Vuoden 1927 syksyllä (15.–20.10.1927) Mustafa Kemal esitti kuuluisan kuuden päivän puheensa (turkiksi *Nutuk* eli ”Puhe”), jossa hän esitti oman näkemyk-

sensä itsenäisyystaistelun vuosista. Puheen esittämisestä tulee lokakuussa 2007 kulu-neeksi 80 vuotta.

Atatürkin suurta puhetta on perinteisesti käytetty keskeisenä lähteenä analysoitaessa Turkin itsenäisyysotaa ja vallankumousta, sekä Atatürkin toimintaa ja ajattelua. Tässä artikkelissa noudatettu tapa tarkastella puhetta itse tutkimuksen *kohteena* on sen sijaan ollut paljon harvinaisempaa. Lähtökoh-tani on, että ajatus nationalismista *sosiaali-sena konstruktiona* on otettava vakavasti. Käsityksessä kansakunnasta on keskeistä ajatus kansakunnan muodostavan yhteisön keskinäisestä yhteenkuuluvuudesta. Yhteisön kollektiivisessa identiteetissä keskeisel-lä sijalla puolestaan on käsitys kyseisen yhteisön *historiasta*. Modernien kansallis-valtioiden poliittiseen kulttuuriin kuuluu niin sanottu *virallinen historiankäsitys*, joka tulee ilmi ennen muuta julkisissa historian-esityksissä, valtiollisissa rituaaleissa, sekä valtiollisten instituutioiden itseymmärryk-sessä ja toiminnassa. Oman tutkielmani läh-tökohtana on, että Turkin tasavallassa täl-lainen *virallinen historiankäsitys* rakentuu Mustafa Kemal Atatürkin vuonna 1927 pitä-mässä kuusipäiväisessä puheessa. Pysin osoittamaan, kuinka puhe määrittelee Ana-tolian vuosien 1919–1922 vastarintataistelun nimenomaan *turkkilaisten* taisteluksi, jonka päämääränä oli perustaa *Turkin tasavalta*. Lähestyn tätä teemaa seuraavien kysymys-ten avulla: miten puhe toimii myyttinä kan-sakunnan uudelleensyntymisestä? Miten puhe määrittelee Turkin itsenäisyysodan kuvauksilla sisäisestä vihollisesta ja kansan tahdosta?

Tekstintulkintani lähtökohtana on Mikko Lehtosen esittämä näkemys vallan ja mer-kityksenannon luonteesta. Kuten Lehtonen osuvasti toteaa, valtaapitävien näkemyksiä ei useinkaan pakoteta vallanalaisille, vaan nämä saadaan ikään kuin omasta vapaasta tahdostaan yhtymään kyseisiin katsomuk-siin. Näissä tapauksissa representaatioilla, asioiden esittämisellä jonkinlaisiksi, on kes-keinen rooli.¹ Juuri tämä *asioiden esittämi-nen jonkinlaisina* on keskeistä oman artik-kelini kannalta. Kyse on sen analysoimisesta, miten Kemal Atatürkin suuri puhe esittää

turkkilaisten historian, Turkin itsenäisyys-sodan ja Turkin tasavallan perustamisen tietynlaisiksi. Kyse on myös siitä, että tekstit eivät ole todellisuuden päälle liimattuja irrallisia osia, vaan osallistuvat merkittävä-ltä tavalla itse todellisuuden rakentumiseen. Koska Atatürkin puheessa syntyvä historian-käsitys on Turkin tasavallassa hegemonises-sa asemassa, on syytä analysoida puheen luonnetta kollektiivisen historiankäsityksen määrittelijänä. Ajatuksena ja väitteenä on tällöin se, että Turkin tasavallan virallinen historiankäsitys ei pelkästään *perustu* tai *heijastu* Atatürkin vuoden 1927 puheessa, vaan itse asiassa *konstituoituu* todellisuudeksi kyseisessä puheessa.

Viime kädessä tämä näkökulma perustuu tiettyyn käsitykseen *kielen ja maailman subteesta*. Kyseessä on aina Ferdinand de Saussuren strukturalismiin saakka palautuva käsitys, jonka mukaan sanat eivät heijasta todellisuutta, vaan tuottavat sitä. Tällä en tarkoita, ettei Turkin itsenäisyysota ole ollut olemassa kielestä riippumattomana, vaan sitä, että tuolla sanalla kuvatut tapah-tumat saavat merkityksen vain kielen sano-jen avulla. Turkissa vaikutusvaltaisimmat sanat lausui Kemal Atatürk, tai oikeammin, hän oli sellaisessa asemassa, että hänen sa-nansa kaikuivat kovimmin.

Turkkilaisten isänmaa

Mustafa Kemal aloittaa eepin puheensa kuvailemalla kuinka hän toukokuun 19. päivänä vuonna 1919 saapuessaan Anato-lian Mustanmeren rantakaupunkiin Samsu-niin näki edessään ensimmäisessä maail-mansodassa häviön kärsineen kotimaansa, osmanien valtakunnan voimattomana ja lyötynä. Kemal myös kuvaa kuinka kansa oli väsynyt ja uuvutettu, pitkien sotavuosien taakka harteillaan. Tämän jälkeen mainitaan nopeasti tilanteesta vastuulliset:

”Ryhmä, johon Osmanivaltio kuului, on kärsinyt tappion yleisessä sodassa. Osma-niarmeija on lyöty joka suunnalla ja raskain ehdoin sovittu aselepo on allekirjoitettu. Suuren sodan vuosina, kansa on täysin uupunut ja köyhtynyt. He, jotka olivat läh-etäneet maan ja kansan suureen sotaan,

olivat paenneet, huolehtien vain omasta hengestään. Sultaanin ja kalifin titteliä kantava Vahdettin, rappioituneena, vain oman valtaistuimensa säilyttämisen keinoista unelmoivana. Ja suurvisiiri Damat Ferit Paşan hallitus; kunniaton, kykenemätön ja pelokas, sultaanin talutusnuorassa ja yhdessä tämän kanssa, oman henkensä pelastamiseksi, valmiina alentumaan mihin tahansa”.²

Tässä avauskappaleessa pohjustetaan koko tulevan puheen kannalta jotakin hyvin oleellista. Kemal ei anna mitään syytä osmanivaltion osallistumiselle ensimmäiseen maailmansotaan. Puheesta avautuva näkyvä on sitä paitsi kuvattu rajakohtana, josta katse siirtyy heti seuraavaksi Mustafa Kemal'in oman toiminnan kautta tapahtuvaan kuvaukseen. Kuvauksessa osmanivaltio on lyöty eikä siitä tarvitse kertoa enempää. Sodanaikaisten poliitikkojen motiiveja ei eritellä, heidän todetaan vain paenneen jättäen uupuneeen kansan rappioituneen sulttaanin ja kunniantoman hallituksen käsiin. Tällä tavalla *Nutuk* tarjoaa ajallisen perspektiivin, jonka alkamiskohta sijoittuu osmanivaltion tappion hetkeen. Kaikki on näin valmista kansakunnan uudelleensyntyä kertovan tarinan aloittamiselle.

Minkälainen *Nutuk* sitten on kertomuksena? Hülya Adak on todennut, että *Nutuk* on lineaarinen esitys vuonna 1919 alkaneista historiallisista tapahtumista, mutta se ei sisällä kertoja-minän oman kasvun tai kehittymisen kuvausta. *Nutuk* on pikemmin toistava ja kehämäinen esitys esittäjästä itsestään, jolla on profeetan kaltainen tieto ja kutsumus kansakunnan pelastamiseksi. Myöskään kertoja-minän ”toinen” (sulttaani ja epäkelpo hallitus) ei kehity esityksen kuluessa, vaan säilyy esittäjän muuttumattomana vastustajana.³ Myös Taha Parla korostaa omassa tutkimuksessaan, että puheen väitteenä on, että puheen kertoja-tekijä pysyy alusta asti samana, tietäen kehityksen suunnan. Tämän tiedon mukaan kansallinen itsenäisyystaistelu tuli varmuudella päättymään onnistumiseen. Parlan mukaan se mikä kehittyi tai minkä kertoja kehittää on kansakunta. Parla käyttää tätä kuvates-

saan metaforaa ”kehitysromaanista” (*bil-dungsroman*); tässä kansallisessa kehitysromaanissa sankarina on tavallaan yhteiskunta, mutta alkuperäisenä sankarina on kansan kehityskyvyn aistiva ja kansan pelastajana oleva teoksen kirjoittaja eli (*minä*), siis Atatürk.⁴ Minämuotoinen kerronta johtaa siihen, että *Nutukissa* kaikki aktiivinen itsenäisyystaistelun toiminta on varattu Mustafa Kemalille. Kaikki muut toimijat ryhmittyvät kahteen toisilleen vastakkaiseen kategoriaan, siis niihin jotka toimivat Kemal'in kanssa yhteistyössä, sekä niihin jotka pettureina pyrkivät vastustamaan häntä.

Kemalin kuvauksissa osmanien valtio oli vuonna 1919 tuhon partaalla, armeija oli olemassa enää nimellisesti, eikä kukaan tiennyt mistä pelastus löytyisi. Puheessa korostetaan, että kansa ja armeija olivat täysin tietämättömiä sulttaanin petturuudesta ja pysyivät tälle uskollisina vuosisataisen perinteen juurruttamalla tavalla. Viitaten itseensä Kemal sanoi, että sitä joka ajatteli sulttaanista riippumatonta toimintaa, pidettiin välittömästi uskottomana isänmaan petturina.⁵ Kemal mukaan niin kansan kuin eliitinkin yhteinen mielipide oli, että pelastusta etsittäessä ei tullut ärsyttää eurooppalaisia suurvaltoja, toisaalta taas oli pysyttävä uskollisena sulttaanille. Ehdotukset vaihte-

1. Mikko Lehtonen (1996) *Merkitysten maailma*, Tampere: Vastapaino, 23.

2. < <http://www.nutuk.org> > s.1. Käytössäni on ollut puheen elektroninen versio, joka sisältää sekä vuoden 1927 alkuperäisen kirjoitusasun että nykykielisen version (turkinkieli on 1900-luvun mittaan suoritettujen ”puhdistusten” vuoksi muuttunut niin paljon, että nykynuoret eivät pysty lukemaan puheen alkuperäistä versiota). Kaikki artikkelini viittaukset puheeseen perustuvat elektroniseen versioon. Puhe perinteisen kirjan muodossa, katso: Atatürk, Mustafa Kemal; *Nutuk*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Ankara 1989. Teos on jo 1960-luvulla käännetty myös englanniksi, ranskaksi ja saksaksi, mutta nämä eivät ole erityisen onnistuneita käännöksiä. Englanninkielinen käänös, katso: *A Speech delivered by Mustafa Kemal Atatürk 1927*. Istanbul: Ministry of Education Print Plant, 1963.

3. Hülya Adak (2003) 'National Myths and Self-Narrations: Mustafa Kemal's Nutuk and Halide Edib's Memoirs and The Turkish Ordeal', *The South Atlantic Quarterly* 102, 509–527.

4. Taha Parla (1994) *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları. Cilt 1. Atatürk'ün Nutukü*. Istanbul: İletişim Yayınları, 30.

5. *Nutuk* 5.

livat tässä tilanteessa Englannin tai Yhdysvaltojen suojelun alle pyrkimisestä ajatukseseen, että jokainen alue pyrki omiin ratkaisuihin säilyttämään muslimiväestön oikeudet. Kemalin mukaan ulkovaltojen suojelua puoltavat elivät siinä harhaluulossa, että osmanivaltio tällä tavalla säilyisi yhtenä kokonaisuutena. Puheessaan Kemal julistautuu jälkiviisauden tuomalla päättäväisyydellä irti näistä valheellisiksi kuvatuista toiveista: ”Osmanivaltio oli jo tuhoutunut. Jäljellä oli vain kourallinen turkkilaisten suojelemaa isänmaata”.⁶

Tässä kuvauksessa osmanivaltiota ei enää ollut, oli vain isänmaa. On mielenkiintoista, että Kemal ei tässä kappaleessa käytä itsenäisyystaistelun aikakauden yleistä *vatan* termiä isänmaahan viitattaessaan. *Vatan* merkitsi nimenomaan osmanivaltiota, kun taas Kemal osoittaa tässä kappaleessa, että isänmaa olikin jotakin muuta. Se oli edelleen olemassa vaikka osmanivaltio oli tuhoutunut. Kappale myös osoittaa kuinka *Nutuk* vuoden 1927 perspektiivissä käsitteellistää isänmaan (*ata yurt*) joksikin, jota nimenomaan *turkkilaiset* suojelevat. Tämän jälkeen *Nutuk* välittää keskeisimmän historialliseksi totuudeksi ymmärretyn viestinsä: tässä tilanteessa oli olemassa vain yksi ainoa mahdollisuus. Se oli kokonaan uuden, kansalliseen itsemääräämisoikeuteen tukeutuvan ja kaikin tavoin riippumattoman Turkin valtion luominen.⁷

Puheenparsi kansallisesta tietoisuudesta

Vuoden 1919 osmanivaltio oli Kemalin mukaan täynnä erilaisia poliittisia ryhmittymiä, jotka kukin pyrkivät vaikuttamaan aselevon jälkeiseen kehitykseen. Kemalin mukaan osa näistä järjestöistä, esimerkiksi niin sanottu Englantilaisten ystävät -järjestö, toimi yhdessä vihollisen kanssa ja pyrki lamaanuttamaan kansallisen tietoisuuden (*şuuru millîyi*).⁸ Mitä tämä ”kansallinen tietoisuus” oikeastaan oli tuossa vaiheessa, vuonna 1919. Oliko sellaista edes olemassa? Baskin Oranin mukaan kansallista tietoisuutta ei ollut aluksi olemassa, mutta sellainen syntyi Mustafa Kemalin toiminnan tuloksena itsenäisyystaistelun kuluessa. Oranin mukaan

liikehdintä on kuvattavissa nationalistiseksi vain, jos sen päämääränä on itsenäinen kansallisvaltio (*bağımsız ulusal devlet*). Tämä oli Oranin mukaan alusta asti Mustafa Kemalin päämääränä, mutta ei anatolialaisen rahvaan tai edes kauppias- ja suurmaanomistajaluokan päämäärä. Nämä ryhmät sai liikkeelle ja Kemalin nationalistien rinnalle, sikäli kuin yleensä saatiin, kristittyvähemmistöjen, siis armenialaisten ja kreikkalaisten vaatimukset maahan ja omaisuuteen Anatoliassa. Anatoliassa perustetut vastarintajärjestöt eivät siis syntyneet suurvaltojen miehitysaikojen vuoksi vaan kreikkalaisten miehitysaikojen ja armenialaisten itsehallinnon perustamiseen liittyvien kristittyvähemmistöjen luoman uhan vuoksi.⁹

Tämä Oranin näkemys siitä, mikä sai Anatolian muslimit liikkeelle, on lähtökohdiltaan oikeaan osuva. Sitä ei tulisi mielestäni kuitenkaan tulkita siten, että kansallinen tietoisuus olisi syntynyt, kuten Oran tuntuu esittävän, modernissa kansallisvaltiollisessa mielessä itsenäisyystaistelun vuosina. On pikemminkin niin, että *mabdollisuus* turkkilaiskansallisen tietoisuuden nousulle laajojen joukkojen jakamana syntyi vasta kun Atatürk suuressa puheessaan vuonna 1927 määritteli vuosien 1919–22 taistelun *turkkilaisen kansan* taisteluksi ja *Turkin tasavallan* perustamisprojektiksi. Oran sitä vastoin toteaa aivan oikein virheelliseksi sen usein esitetyn tulkinnan, että Anatolian kansallinen liike olisi muodostunut etnisesti yhdestä kokonaisuudesta. *Misaki millî* (Erzurumin ja Sivasin kokouksissa sovittu nationalistisen liikkeen ohjelma) ei puhu ”turkkilaisista” vaan käyttää muotoa ”*osmanlı-Islam ekseriyet*” eli osmani-muslimien enemmistö. Muun muassa tsherkessit, paitisi että kapinoivat Ankaraa vastaan, myös muodostivat merkittävän ryhmän nationalistien ”kansallisissa joukoissa”. Oran huomauttaa, että aivan samalla tavoin kuin Kemal oli olosuhteiden pakosta valittava ainakin näennäisesti demokraattinen hallintomuoto, nationalistien oli myös tehtävä yhteistyötä ei-turkkilaisten ryhmien kanssa saavuttaakseen päämääränsä.¹⁰

Mikäli oletamme, kuten on todennäköistä, että vuoden 1927 puheessaan Kemal

puhuu kansallisesta tietoisuudesta *turkkilaisten kansallistunteena*, tällaista tuskin oli olemassa anatolialaisen maalaisväestön keskuudessa vuosina 1919–22. Käsite *milliet*, joka tässäkin toimii kansallisen tietoisuuden avaintermiä, ymmärrettiin vuoden 1919 kontekstissa merkitsevän osmanimuslimien kansallisia ja uskonnollisia oikeuksia.¹¹ Tämä *Misaki millin* sanamuoto ”osmanimuslimien enemmistö” itsenäisyystaistelun vuosilta tukee väitettäni, että noiden vuosien ihmiset kokivat taistelevansa osmanivaltion puolesta. Vasta kun Kemal suuressa puheessaan jälkikäteen liittää tämänkin säilyneen sopimusdokumentin osaksi *Nutukin* laajempaa turkkilaisen kansakunnan ja Turkin tasavallan syntymän kertomusta, tulee kyseisen sopimuksen tekemisestä osa *turkkilaista* ja *tasavaltalaista* kansallista tietoisuutta.

Puhe kertomuksena kansakunnan uudelleensyntymästä

Puhuminen ”kansallisesta tietoisuudesta” (*şuuru milliyi*) onkin ymmärrettävä tässä *Nutukin* kerronnallisen rakenteen analysoinnin yhteydessä. Puhe on Hülya Adakin mukaan ennen muuta myyttinen esitys kansakunnan uudelleensyntymästä. Myös Adak toteaa, että puheessa Anatolian vuosien 1919–22 vastarintataistelu kuvataan pyrkimyksenä synnyttää Turkin tasavalta, ei pyrkimyksenä säilyttää osia osmanien imperiumista.¹² Adak ei kuitenkaan tämän enempää kerro, miten tämä hänen mielestään tapahtuu. Itse katson, että ajatus puheesta myyttisenä esityksenä kansakunnan uudelleen syntymästä on käyttökelpoinen ainakin lähtökohtana. Katson, että kun Kemal puhuu vuonna 1927 ”kansallisesta tietoisuudesta”, tämä on tulkittavissa osana puheenpartta kansallisesta uudelleensyntymisestä. Tämä kansallinen uudelleensyntymä on nimenomaan *turkkilaisen* kansakunnan uudelleensyntymistä hajonneen osmanivaltion raunioilta. Turkkilaiskansallista tietoisuutta laajojen joukkojen jakamana ei ollut olemassa vuonna 1919, vaan *Nutuk* pyrkii synnyttämään tällaisen tietoisuuden vuonna 1927 esittämällä kansallisen liikkeen vastustajien, esimerkiksi Englantilaisten ystävät -yhdis-

tyksen toimet ”kansallisen tietoisuuden” lamauttajina.

Kuten Adak huomauttaa, kaikilla kansoilla on myyttiset kertomuksensa itsestään, mutta useissa maissa näitä on jo pitkään eritelty kriittisesti. Turkissa näin ei ole toistaiseksi juuri tapahtunut.¹³ Adak antaa artikkelissaan myös uskottavan tuntuisen selityksen sille, miksi Mustafa Kemal puheesta on tullut kaiken yläpuolella oleva järkkymätön totuus modernin Turkin syntymästä. Kemal esittää Turkin itsenäisyystaistelun tapahtumat oman elämänsä ja toimintansa kautta, ensimmäisen persoonan luonnehtien tapahtumien kulkua. Koska puhe synnytti käsityksen Mustafa Kemalista Turkin itsenäisyystaistelun sankarina ja Turkin tasavallan perustajana, koko kansakunta määrittyy hänen kauttansa. Kuten Adak toteaa, kirja (*Nutuk*), mies (Mustafa Kemal) sekä kansakunta (turkkilainen kansakunta) muodostavat kolminaisuuden, jonka yhden osan analysoiminen merkitsee samalla kahden muunkin erittelyä. Tämä tarkoittaa sitä, että *Nutukia* kriittisesti analysoitaessa analysoidaan samalla kriittisesti Mustafa Kemalia ja Turkin kansakuntaa/ kansallisvaltiota.¹⁴

Baskin Oranin luonnehdinnan mukaan Turkissa 1960-luvulle asti valinnut ilmapiiri, jossa maan olosuhteita ei ollut luvallista tutkia tai arvostella tieteellisesti, oli esteenä myös Turkin vallankumouksen perusominaisuuksien käsittelylle. Tämä tutkimuksen kieltävä ilmapiiri vaikutti vielä vahvemmin suhteessa tabun asemassa olevaan Atatürkiin. Atatürkin kohdalla kriittistä tutkimusta

6. *Osmanlı memleketeri tamamın parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türkün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Nutuk* 6.

7. *Efendiler, bu vaziyet karşısında, bir, tek karar vardı. O da hakimiyeti milliyeye müstenit, bilâkaydışart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek! Nutuk* 6.

8. *Nutuk* 9.

9. Baskin Oran (1997) *Atatürk Milliyetçiliği. Resmî ideoloji dışı bir inceleme*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 125–126.

10. Oran (1997) 136–137.

11. Erik Zürcher (1999) 'The Vocabulary of Muslim Nationalism', *International Journal of the Sociology of Science* 137, 81–92.

12. Adak (2003) 516.

13. Adak (2003) 513.

14. Adak (2003) 517.

jouduttiin odottamaan aina 1970-luvun loppupuolelle. Vasta tuolloin alettiin päästä irti alakoulumaisista ilmaisuista, joissa kysyttäessä kuka Atatürk oli ja mitä hän teki, vastaukset olivat muotoa: ”Hän on suuri pelastajamme ja perusti maineikkaan tasavaltamme”.¹⁵ Oranin mukaan 1970-luvun lopulta alkaen Turkissa on siis voitu tieteellisesti analysoida Mustafa Kemal toimintaa ja merkitystä Turkin historiassa. Adakin mukaan taas Turkin virallisen historiankäsitteksen perustana Atatürkin vuoden 1927 puhe ei ole menettänyt merkitystään tänäkään päivänä. Tähän on helppo yhtyä; koska Atatürkin julkinen asema Turkissa on yhä edelleen kyseenalaistamaton, myöskään suuren puheen ohittavaa vaihtoehtoista virallista historiankäsitteystä ei ole julkisesti olemassa.

Itse kemalismi ideologiana (Turkissa käytetään mieluummin muotoa *Atatürkçülük*) on viimeistään 1960-luvulta saakka tulkittu poliittisen spektrin niin vasemmalla kuin oikeallakin laidalla lukuisilla eri tavoilla, ja 1990-luvulla oltiin ainakin älymystön piirissä sitä mieltä, että koko ideologia oli viimeistään nyt aikansa elänyt eikä voinut toimia enää turkkilaisen yhteiskunnan ohjenuorana. Kysyä voi silti ovatko Atatürkin *Nutukin* tarjoamat määritelmät turkkilaisten historiasta ja tasavallan perustamisesta vieläkin hylättyjä? Tämä on oleellista sikäli, että seuraavaksi tarkasteleman *Nutukin* määritelmä sisäisesti vahvasta valtiosta perustuu ajatukselle *yhdestä ja yhtenäisestä kansakunnasta*. Jos ja kun *Nutuk* edelleen toimii turkkilaisen yhteiskunnan ainoana virallisesti hyväksyttynä historiankäsitteksenä, sen hegemonisessa asemassa olevat määritelmät ovat osa ongelmallista suhtautumista Turkin tasavallan alueella asuviin vähemmistöihin, kuten kurdeihin ja armenialaisiin.

Nutuk sisältää Kemal kuvauksen niistä mietteistä ja puheista, joilla hän käynnisti Suuren Kansalliskokouksen toiminnan. Ensiksi todetaan, että Kemal oli tullut vakuutuneeksi siitä, että osmanivaltion hallintomenetelmät ja poliittiset päämäärät eivät voineet enää olla uuden Turkin ohjenuoria.¹⁶ Seuraavaksi *Nutuk* sisältää sosiaa-

lidarwinistisen yhteiskuntien eloonjäämis- ja taistelukuvauksen, jossa esitetään, että ensin idän kansat/heimot (*akvami şarkîye*) hyökkäsivät läntisten kansojen/heimojen (*akvami garbîye*) kimppuun. Tämä oli historian eräs merkittävimmistä vaiheista. Idän kansojen joukossa turkkilaisten tiedettiin yleisesti olevan eräs voimakkaimmista (*Akvami şarkîye meyanında, Türk unsurunun başta ve en kavi olduğu malûmdur*). Itse asiassa turkkilaiset, ennen ja jälkeen islamin uskon omaksumista, hyökkäsivät Euroopan sisäosiin. Ohimennen Kemal mainitsee, että toki myös arabit hyökkäsivät aina Espanjaan ja Ranskan rajoille asti. ”Mutta, hyvät herrat”, Kemal kirjoittaa, ”hyökkäystä seuraa aina vastahyökkäys. Jos tähän vastahyökkäykseen ei ole valmistautunut, on tuhon oma.”¹⁷

Kemal jatkoi esitystään kokousväelle muistuttamalla kuinka Attilan valtakunta oli ulottunut aina Länsi-Rooman alueille, jonka jälkeen hän kuvasi kuinka Osmanivaltio syntyi Seldzukkivaltion raunioille ja valloitti pian myös Bysantin. Osmanivaltion sulttaaneista jotkut halusivat olla koko islamilaisen maailman (*bütün islâm âlemi*) valtiaita, joku toinen taas halusi hallita sekä Eurooppaa että islamilaista maailmaa. Kemal mukaan lännen vastahyökkäys, islamilaisen maailman sisäiset kapinat sekä mahdottomuus sovittaa yhteen erilaisia väestöjä johtivat lopulta Osmani-imperiumin tuhoutumiseen.¹⁸ Sitten seuraa kuvaus siitä, minkälainen on *sisäisesti vahva valtio*. Kemal kirjoittaa:

”Hyvät herrat, valtion ulkopoliittikan tärkein perusta on valtion sisäinen rakenne.

Ulkopoliittikan tulee olla sopuoinnussa sisäisen rakenteen kanssa. Lännessä ja idässä olevien erilaisten kulttuurien ja luonteiden, erilaisten toiveiden täyttämien hajanaisten väestönosien välille perustetun valtion sisäinen rakenne on epäilyksettömästi perustaa vailla ja laho. Tässä tilanteessa myöskään ulkopoliittikka ei voi olla tukevalla pohjalla. Koska tällaisen valtion sisäinen rakenne ei ole kansallinen, myöskään sen poliittinen järjestelmä ei voi olla kansallinen. Näin ollen, Osmanivaltion

politiikka ei ollut kansallista vaan henkilökohtaista ja epämääräistä”¹⁹

Tässä esiintyy tavallaan kiteytetysti Kemal käsitys vahvasta kansallisvaltiosta ja sen tarpeellisuudesta: ainoastaan sisäiseltä rakenteeltaan vahvan valtion ulkopoliittikka (ja samalla ulkoinen turvallisuus) on luotettavalla pohjalla. Sisäisesti vahva valtio on taas mahdollinen vain, kun se on yhtenäinen ja yhtenäiseksi valtion tekee se, että se on yhden kansan muodostama poliittinen yhteisö, siis kansallisvaltio. Näin *Nutuk* toimii myyttinä kansakunnan uudelleensyntymästä. Se osoittaa osmanialkakauden virheet kansakunnan etujen näkökulmasta ja luo käsityksen turkkilaisesta kansakunnasta voimana, joka yhtenäisenä ja vahvana paitsi elähdyttää valtion sisäiset rakenteet, myös kykenee vastustamaan ulkoista vihollista. *Nutuk* antaa siis selvästi ymmärtää, että kansakunta pysyy samana siirryttäessä osmanivaltiosta Turkin tasavaltaan. *Nutukin* tulkitseminen myyttinä kansakunnan uudelleensyntymästä on mielestäni hyödyllistä siksi, että näin paljastuu puheen välittämä ajatus turkkilaisesta kansasta, jonka historia kansana ei käynnisty Turkin tasavallan perustamisessa, vaan joka *syntyy uudelleen* ottaessaan vallan ja valtion johdon yksinvaltaiselta sulttaanilta itselleen. Mustafa Kemal on *Nutukin* kerronnassa tämän kehityksen airut, voima joka panee latentin kehitystrendin käyntiin.

Kuten edellä todettiin, Baskin Oranin mukaan Turkin itsenäisyysota vuosina 1919–22 muuttui Atatürkin määrätietoisien toiminnan johdosta osmanimuslimien perinteisten oikeuksien puolustamisena syntyneestä vastarinnasta nationalistiseksi liikkeeksi, jonka päämääräksi tuli itsenäinen kansallisvaltio. Oranin mukaan Atatürkin toiminnan vuoksi kansalliset kokoukset hylkäsivät ajatuksen jonkin suurvallan mandaatin alle pyrkimisestä, ja omaksuivat periaatteen ”itsenäisyys heti!” (*Derhal Bağımsızlık!*).²⁰ Oran siis tuntuu omaksuneen sen käsityksen, että kansalliset kokoukset ”itsenäisyys heti” -periaatteen omaksumalla muuttuivat nationalistiseksi liikkeeksi, jonka päämääräksi tuli itsenäinen turkkilainen

kansallisvaltio. Itse väitän, että ajatus itsestä turkkilaisesta kansallisvaltiosta näiden kokousten päämääränä on Atatürkin *Nutukissa* syntyvä määritelmä, jonka turkkilaiset, Oran mukaan lukien, ovat sittemmin sisäistäneet.

Puheenparsi kansallisesta liikkeestä

Nutukissa Kemal esittää, että yhteydenpito Istanbulin hallituksen kanssa lopetettiin, koska Istanbulin hallitus ei halunnut avata suoraa yhteyttä Ankaran ja sulttaanin välille ja esti näin kansan tahdon ja toiveiden välittämisen sulttaanille. Kemal jatkaa esittämällä, että Istanbulin hallitus muodosti esteen kansan ja sulttaanin välille, ja että hallitus kiihotti kansaa tappamaan toinen toisiaan. Kemal käyttää tässä yhteydessä termiä ”kansallinen liikkeemme” (*barekâti millîyemiz*) ja syyttää hallitusta siitä, että se tulkitsee tämän liikkeen laittomaksi.²¹ Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten *Nutuk* luo puheenparren liikkeessä olevasta kansasta, vaikka sen enempää kuvauksen kohteena olevien tapahtumien kuin puheen esittämisen eli vuoden 1927 aikanaan kansan ei voi sanoa millään muotoa olleen ”liikkeessä”, ei ainakaan nationalistien tukemiseksi. Kuten Oran itsekin huomauttaa, liikkeessä olivat omasta tahdostaan lähinnä vain ne kauppiat ja suurmaanomistajat, joilla oli hävittävää, mikäli Anatolian alueita jaettaisiin liittoutuneiden kesken. Osa tämän ryhmän jäsenistä teki yhteistyötä myös vihollisen kanssa, mikäli se palveli sillä hetkellä heidän etujaan.²²

Erzurumin kongressin lopputuloksena syntyi myös niin sanottu Edustajain komitea (*Heyeti Temsiliye*), joka valittiin kokouksen osanottajien puolesta. Mustafa Kemal valitseminen tämän toimeenpanevan elimen johtoon ei käynyt ilman soraääniä. Kemal itse esittää vuoden 1927 puheessaan, että

15. *Büyük kurtaricimizdir, şanlı cumburiyetimizi kurmuştur.* Oran (1997) 109–110.

16. *Nutuk* 213.

17. *Nutuk* 213.

18. *Nutuk* 214.

19. *Nutuk* 214.

20. Oran (1997) 117.

21. *Nutuk* 71.

22. Oran (1997) 83.

hänen johtajuutensa oli välttämätön, sillä hän ei todellisuudessa luottanut Erzurumin kongressin kaltaisten löyhien ja monia erilaisia näkemyksiä sisältävien komiteoiden kykyyn toimia riittävän tehokkaasti. Tämän Kemal siis myöntää puheessaan avoimesti. Myös tässä kohdin hän ottaa esille historian, joka osoittaa että hän on oikeassa. Kemal kirjoittaa:

”Hyvät herrat, historia todistaa kiistämättömästi, että suurissa teoissa menestyminen edellyttää yhden kyvykkään ja järkkymättömän johtajan. Koko valtion silmäätekevien ollessa toivottomuuden ja voimattomuuden tilassa...koko kansan ollessa johtajatta pimeydessä, jokaisen kutsuessaan itseään isänmaanyhtävänä, tuhansien ihmisten tuhannet toimet ja ajatukset tuodaan esille neuvotteluissa, moniin muistoihin ja vaikuttimiin sidottuina, voiko tämä johtaa vaikeasti saavutettavaan päämäärään? Osoittaako historia yhtään tapausta, jossa asiat olisivat edenneet suotuisaan lopputulokseen tällä tavoin?”²³

Tässä viittauksessa voimme jälleen kerran löytää paitsi Kemal in omaksuman yleisen historian idean, myös hänen tekemänsä johtopäätökset historiasta, ennen muuta Ranskan Suuren Vallankumouksen tapahtumista. Kuten monet tutkijat ovat huomauttaneet, Kemal oli perehtynyt koko lailla Ranskan vallankumouksen historiaan ottaen siitä oppia omaan toimintaansa. Hän ihaili myös Napoleonin, joskaan ei kriittikittömästi. Kemal oli kuitenkin ennen muuta maailmankatsomukseltaan positivistinen ja positivistien motto ”järjestys ja kehitys” (*ordre et progres*) vastasi hyvin pitkälle Kemal in käsitystä yhteiskunnan uudistamisen tavoista. Hän ei halunnut, että Turkki ajautuisi erilaisten anarkiaan päättyvien kansankokousten tilaan, vaan vaati että toiminnan johdossa oli yksi henkilö, johtaja, joka tiesi miten päämäärään päästään. Tuon johtajan aseman Kemal oli jo varhain varannut itselleen.

Myös Taha Parla korostaa, että vaikka Kemal halusi perustaa kansanvaltaisen hallinnon (tasavallan), hän ei pyrkinyt ”vallan-

kumoukseen” (*ihtilal*) vaan ”kehitykseen” (*tekamülât*). *Nutukissa* ei ole ainuttakaan kohtaa, jossa Kemal puhuisi vallankumouksesta. Parla korostaakin, että Kemal in päämääränä olevat toimet edustavat ”muodonmuutosta” (*inkılap*), eivät vallankumousta. Parla jatkaa toteamalla, että Kemal in valitsema menetelmä ei merkinnyt ”massojen” nostattamista kapinaan tai yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen romuttamista. Kyse oli valtiomuodon, poliittisten instituutioiden ja lainsäädännön (myöhemmin myös kulttuuristen normien) muuttamisesta pala palalta, jopa hitaasti edeten.²⁴

Tässä on hyvä todeta, että *Nutuk* tarjoaa historiankäsitteiden, joka edustaa kahdella toisiinsa kiinnittyvällä tavalla ajatusta *yhdestä yleisestä historiasta*. Ensinnäkin Mustafa Kemal in oman maailmankuvan osana vaikutti käsitys *yleisestä historiasta*, joka koostui ihmiskunnan toimien jatkumosta. Turkkilaiset olivat osa tätä yleistä historiaa, ja Mustafa Kemal in elinaikana heidän tuli liittyä osaksi tämän yleisen historiallisen liikkeen luomaa edistystä, jota ilmensi eurooppalainen tieteellis-teknologinen sivilisaatio. Toisaalta *Nutuk* kuvaa turkkilaisten itsenäisyshistorian yhtenä Mustafa Kemal in itsensä johtamana tapahtumasarjana, jonka lopputuloksena syntyy Kemal in jo ennalta näkemä uusi Turkin tasavalta. Tässä kertomuksessa tapahtumien ristiriitaisuus ja erilaisten pyrkimysten olemassaolo katoavat. Turkin itsenäisyystaistelun vuodet tulevat kuvatuiksi yhdestä perspektiivistä, muodostaen näin yhden turkkilaisen kansan itsenäisyystaistelun historian, joka osana yleistä maailmanhistoriaa osoittaa turkkilaisten paikan edistyvässä sivilisaatiossa. Vaikka Kemal in ajattelun taustalla vaikuttava yleisen historian idea näin tarjoaa viitekehysten Turkin kansan itsenäisyystaistelun ymmärtämiselle, on tämä tarjottu viitekehys hyvin mielivaltaisen. Turkkilaisten historia kansakuntana alkaa uudelleen *Nutukin* tarjoaman kuvan mukaan vuonna 1919. Osmanien 600-vuotinen historia ja turkkilaisten kuuluminen islamilaiseen sivilisaatioon häviytetään pois näkyvistä asiaankuulumattomana kertomuksessa kansakunnan uudelleensyntyästä.

Näkemykseni on, että mahdollisuus ”kansallisen liikkeen” synnylle siinä mielessä, mitä Atatürk vuoden 1927 puheessa tarkoittaa, syntyi vasta tuon puheen myötä. Vuoden 1927 kontekstissa, siis voittoisesti päättyneen itsenäisyys sodan ja Turkin tasavallan perustamisen jälkeisellä kaudella, jolloin kemalistinen eliitti hylkäsi islamin uskonon yhteisöllisyyden valtion virallisen kollektiivisen identiteetin perustana, kansallinen liike tarkoittaa Atatürkin luomana puheenpartena turkkilaisen kansan liikettä. Turkkilaisesta kansasta pyrittiin nyt tekemään kollektiivisen identiteetin perusta, ja Atatürkin vuoden 1927 puhe tarjoaa tälle pyrkimykselle perustan määrittelevän historianesityksen ja kokonaisselityksen turkkilaisen kansan uudelleensyntymästä. Mielestäni kaikki puhuu sen puolesta, että mahdollisuus varsinaiselle laajojen kansanjoukkojen turkkilaiselle kansallistunteelle syntyi vasta Kemal Atatürkin vuoden 1927 puheen vaikutuksesta. Vasta kun Atatürk kyseisessä puheessa määritteli, että vuosien 1919–22 taistelut muodostivat turkkilaisen kansakunnan itsenäisyystaistelun, tällaisen ajatustavan ja turkkilaisen kansallisen identiteetin leviäminen laajemmalle yhteiskuntaan tulivat mahdolliseksi. Kuten edellä on esitetty, puheesta muodostui valtion kansalaisilleen tarjoama virallinen historiankäsitely, jota alettiin levittää kouluissa ja tiedotusvälineissä. Puheesta muodostui vähitellen yhteisön itse itselleen (Atatürkin, siis maanisän kautta) kertoma tarina siitä, kuinka turkkilainen kansakunta syntyi uudelleen ja rakensi oikeutetun taistelun avulla oman kansallisvaltionsa.

Nutuk sisäisen vihollisen määrittelijänä

Sen jälkeen kun tärkein sisäinen vihollinen, siis rappioitunut sulttaani ja kunniaton hallitus on nimetty, *Nutukissa* määritellään seuraava sisäinen vihollisryhmä. Tämä on osmanivaltion alaisuudessa eläneet kristityt väestönosat, joiden todetaan pyrkivän osmanivaltion hajottamiseen.²⁵ Kristityistä väestönosista käytetään *Nutukissa* joko termiä *anasırı hıristiyanıye* tai vaihtoehtoisesti muotoa *anasırı gayrimüslimeyi*.²⁶ Näiden

todetaan vehkeilevän pahimmiksi sisäiseksi luopioiksi kuvattujen Englantilaisten ystävät-järjestön sekä *Hürriyet ve İtilâf* -puolueen jäsenten kanssa.²⁷ Osmanivaltion kristittyjen väestönosien toimintaa ei *Nutukissa* kuvata kovinkaan paljon, kyse on enemmän siitä, että nämä heti puheen alussa kuvataan valtion hajottajiksi ja myöhemmin aika ajoin puheen kuluessa kreikkalaisten ja armenialaisten todetaan hyökkäävän muslimien kimppuun. Monesti nämä kuvaukset muslimieja sortavista kreikkalaisista tai armenialaisista annetaan vastaväitteinä liittoutuneiden syytöksiin kristittyvähemmistöjen huonosta kohtelusta Anatoliassa.

Nutuk sisältää myös koko joukon kuvauksia erilaisista virkamiehistä, poliitikoista ja uskonoppineista, jotka kuvataan sisäisen vihollisen kategoriassa. Nämä ovat henkilöitä, jotka vastustavat Mustafa Kemal toimintaa ja jotka Kemal kuvaa luopioina, vain omasta asemastaan kiinnostuneina halveksittavina ihmisinä. Mielestäni on kuitenkin tärkeää huomauttaa, että monesti nämä luopion leiman saaneet ihmiset kokivat olosuhteet ja toimintaympäristön toisin ja käyttäytyivät näin omasta asemastaan katsottuna aivan ymmärrettävästi. He pyrkivät yhteistyöhön liittoutuneiden kanssa pystyäkseen säilyttämään edes jotakin osmanien valtiosta ja välttämään sodan jatkumisen.

Vanhan osmanisivistyksen ainoana puhdassydämisenä edustajana *Nutukissa* kuvataan prikaatinkenraali Abdülkerim Paşa, jonka kanssa Mustafa Kemalkin katsoi aiheelliseksi keskustella uskonnollisen kuvaston sävyttämien kohteliaisuuksien kera. Kyseinen Abdülkerim Paşa oli valjastettu Istanbulin hallituksen toimesta välittäjäksi Ankaran kanssa sen jälkeen kun Kemal oli

23. *Nutuk* 35.

24. Parla (1994) 35.

25. *Bundan başka, memleketin her tarafında, anasırı hıristiyanıye hafı, celı, bususı emel ve maksatların temini istıbsaline, devletın bir an evvel, çökmesıne sarfı mesai edıyorlar. Nutuk* 1.

26. *İstanbulda, Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Askerî Nıgeban Cemiyeti ve Mubıpler Cemiyeti bir blok teşkil ettiler. Bu blok ve Ali Kemal ve Sait Molla gibi eşbas, anasırı gayrimüslimeyi, mütemadiyen Kuvayı Millıye aleybine tabrike başladılar.” Nutuk*, 128.

27. *Nutuk* 128.

Atatürk kuvataan Turkissa monesti Turkin lippuun sekä itsenäisyystaistelun sotakuviin liitettyinä kollaasina. Huomaa aikakaudelle tyypillinen asu; länsimainen miesten puku ja päässä itsenäisyys sodan upseerien käyttämä perinteinen turkkilainen karvalakki eli kalpak.

määrännyt yhteydenpidon Istanbulin kanssa katkaistuksi. Abdülkerim Paşa kuvataan osmani-isänmaalliseksi ja hartaaksi mieheksi, joka hyvän maineensa ja arvostetun opineisuutensa vuoksi oli värvätty taivuttelemaan Kemalia Istanbulin hallituksen tukijaksi.²⁸ Keskeisesti Kemal painotti, että vihollisten suopeammaksi muuttunut asenne Turkia kohtaan ei suinkaan ollut, kuten sulttaani julkilausumassaan oli esittänyt, Istanbulin hallituksen myöntäväisyyspolitiikan tulosta, vaan johtui kansan osoittamasta päättäväisyydestä puolustaa omaa maataan.²⁹ Abdülkerim Paşan hahmo pistää *Nutukissa* silmään, ei sen vuoksi että hän sinällään oli tärkeä hahmo, vaan siksi että hän on käytännössä ainoa puheessa esiintyvä hyväsydämiseksi luonnehdittu Istanbulin vanhan poliittisen ja sotilaallisen eliitin edustaja.

Omassa *Nutukia* narratiivina ja myyttisenä kansakunnan rakentamiskirjoituksena

käsittelevässä artikkelissaan Aysel Morin analysoi puhetta turkkilaisen kulttuurin muinaisten kirjoitusten kautta. Morinin artikkeli *Crafting A Nation: The Mythic Construction of the New Turkish National Identity in Atatürk's Nutuk*³⁰ analysoi puhetta turkkilaisen kulttuurin varhaisimman säilyneen jäänteiden, 700-luvulta jKr. peräisin olevien Orkhon-kirjoituksiin perustuvien myyttien avulla. Morinin mukaan Atatürk käytti näitä myyttejä hyväkseen suuressa puheessaan. Morinin löytämät neljä myyttistä symbolia ovat Esi-isät, Sisäinen vihollinen, Piiritys sekä Moderni Eurooppa. Nämä ovat Orkhon-kirjoituksista periytyvien myyttien uudelleentulkintoja, joita käyttämällä Kemal kykenee esittämään Turkin itsenäisyys sodan perimmäisten arvojen puolustamisena. Morinin tutkimuksen ansiona on pidettävä sitä, että se pyrkii uudella tavalla analysoimaan *Nutukia* representaation ja kerronnan tasolla. Turkkilaisen kulttuurin perusmyyttien osoittaminen auttaa myös hahmottamaan puhetta Kemal Atatürkin omasta kulttuuriperimästä nousevana kansallisen identiteetin määrittelyinä. Näin ollen se osoittaa miten nationalismeja on aina kansainvälisen vertailevan tutkimuksen ohella analysoitava omaa kulttuuritraditioita vasten. Yksi Morinin kuvailemista myyteistä on myytti *sisäisestä vihollisesta*. Morinin mukaan myytti sisäisestä vihollisesta tulee osaksi poliittista diskurssia vasta Sivasin kongressissa, jossa Yhdysvaltojen mandaatin puoltajat kuvataan sisäisinä vihollisina.³¹

Kuten olen todennut, sisäisen vihollisen kategoriaan kuuluvat puheessa kuitenkin jo alusta asti sulttaani, Damat Ferit Paşan hallitus sekä kristityt väestönosat, jotka pyrkivät hajottamaan osmanivaltiota. Sivasin kongressissa sisäisen vihollisen ryhmään liittyivät myös ne, osin Kemal lähipiiristäkin löytyvät henkilöt, jotka eivät usko turkkilaisten mahdollisuuksiin selvittää eteenpäin ilman jonkin läntisen suurvallan apua. *Nutuk* sisältää pitkän kuvauksen Sivasin kongressissa käydyistä mandaattia koskevista väittelyistä. Muun muassa Kemal alkuperäisistä upseerikumppaneista Refet Bele kuvataan manipuloivana puhujana, jonka

mandaatin hyväksymistä puoltavat argumentit Kemal mukaan myrkyttivät läsnäolijoiden mielen.³² *Nutukissa* mandaatin puoltajat kuvataan sisäiseksi viholliseksi, sillä heiltä puuttuvat ne ominaisuudet ja luonteenpiirteet, jotka *Nutukissa* määritellään turkkilaisen kansan ominaisuuksiksi.

Kemalin mukaan turkkilaisen kansakunnan luonnetta määrittivät kunnian hyveet. Tämän vuoksi vaihtoehdot olivat joko itsenäisyys tai kuolema, sillä kunnia elävä turkkilainen kansakunta ei voinut suostua muiden valtojen orjaksi.³³ Myös Morin toteaa, että mandaatin puoltajien ominaisuudet eivät vastaa Atatürkin *Nutukissa* turkkilaiselle kansalle määrittelemiä ominaisuuksia.³⁴ Atatürkin vaatimus *itsenäisyys tai kuolema (ya istiklâl ya ölüm)* ilmentää Nutukin arvoväitteistä absoluuttisinta, eli käsitystä yhteisön riippumattomuuden ja itsenäisyyden ensisijaisuudesta. Tällä muillekin nationalismeille niin tyypillisellä kansakunnan vapauden puheenparrella *Nutuk* luo turkkilaisten keskuuteen Turkin kansallisvaltion pyhittämisen käytännön. Ensimmäistä kertaa yhteisöllisten perusarvojen keskiöön asettuu abstraktio nimeltä kansakunta tavalla, jossa islamin uskonnolliseen yhteisöön tai osmanien dynastiasukuun kiinnittyvä uskollisuus sivuutetaan. Samassa yhteydessä Kemal puhuu myös siitä, kuinka Turkki ainoastaan täysin itsenäisenä voi olla kunnioitettu sivistyneen maailman silmissä.³⁵ Tässä mielessä kansallinen itsemääräämisoikeus määritellään myös koko sivistyneen maailman universaaliksi arvoksi.

Kansan tahto Turkin itsenäisyys-sodan oikeuttajana

Kemalin käsitys, jonka mukaan vain täysin itsenäinen Turkki voi olla kunnioitettu sivistyneen maailman silmissä, johtaa tarkastelun *Nutukin* kuvauksiin kansan tahdosta. Läpi puheen Kemal johtama, Istanbulin hallitusta vastaan kapinoiva nationalistinen liike määritellään pyrkimyksenä toteuttaa kansan tahto. Kemal kuvaa vuoden 1919 näkymiä seuraavasti:

”Vihollisvaltiot hyökkäsivät niin henkisesti kuin aineellisesti osmanivaltion kimppuun.

Ne olivat päättäneet jakaa ja tuhota sen. Sulttaani ja hallitus etsivät vain keinoja oman tilanteensa pelastamiseen. Oman onnensa nojaan ja johtajatta vaille jätetty kansa odotti pimeydessä mitä tulee tapahtumaan. Ne, jotka alkoivat ymmärtää surkean tilanteen kauhistuttavuuden, pyrkivät kääntymään tuntemiinsa varokeinoihin oman ymmärryksensä mukaan... Armeija oli olemassa vain nimellisesti. Komentajat ja upseerit, suuren sodan väsyttiminä, itkevät sydämestään verta nähdessään isänmaan joutuvan paloittelun kohteeksi, seisoessaan murheellisen pimeyden äärellä he pyrkivät pelastuksen löytämiseen...”³⁶

Atatürkin suurta puhetta analysoitaessa on koko ajan pidettävä mielessä se, että puheen sisältämät dokumentit, esimerkiksi lukuisat lennätinviestit ja julkilausumat, sekä toisaalta Atatürkin näille dokumenteille kertomuksen avulla antama tulkinta ja konteksti ovat kaksi aivan eri asiaa. Vuoden 1927 perspektiivistä Atatürk kykenee suveen asemastaan käsin esittämään vuosien 1919–22 tapahtumat tuon hetken eli vuoden 1927 tarpeiden mukaan. *Nutuk* sisältää paljon kuvauksia Anatolian nationalistisesta liikkeestä kansan tahdon toteuttajana. Kuten Baskin Oran huomauttaa, vuosien 1919–22 todellisuus oli jotakin muuta. Anatolian maalaisväestö piti pelotella niin sanottujen ”Itsenäisyystuomioistuinten” langettamalla rangaistuksilla ja näin ollen pakkottaa sotaan toisaalta Istanbulin hallitusta ja toisaalta ulkoisia vihollisia vastaan. Paljon enemmän kuin Kemal johtamiin joukkoihin, maalaisväestö otti vapaaehtoisesti osaa

28. *Nutuk* 86–90.

29. *Nutuk* 88.

30. Aysel Morin (2004) 'Crafting A Nation: The Mythic Construction of the New Turkish National Identity in Atatürk's *Nutuk*', < www.einaudi.cornell.edu/Europe/initiatives/pdf/Morin_Paper.pdf. > Presented at the Cornell University Turkish Forum "European Turkey: Modernization, Secularism, and Islam," 3.–4.12.2004. Viitattu 4.3.2007

31. Morin (2004) 16.

32. *Nutuk* 53–54.

33. *Nutuk* 7.

34. Morin (2004) 16.

35. *Nutuk* 7–8.

36. *Nutuk* 5.

Kemalia vastaan toimineisiin sulttaanille uskollisiin ryhmiin.³⁷ Kemalin päämäärän saavuttamisen kannalta yksi tärkeimmistä toimista oli ”kansallisten joukkojen” rosvokoplista ja paikallisista sissiryhmistä muodostuvan asevoiman korvaaminen järjestäytyneellä armeijalla. Kansalliset joukot olivat nimestään huolimatta nimenomaan paikallisia, vailla nationalistista tietoisuutta. Yhden paikallisen voitettun taistelun jälkeen ne monesti katsoivat tehtävän suoritetuksi ja hajaantuivat. Ne olivat myös Ankarahan muodostuneen hallinnon kannalta varsin arvaamattomia, sillä yhden nationalistien määräämän voitokkaan taistelun jälkeen ne jo seuraavana päivänä saattoivat kääntyä avoimesti Ankaran käskyjä vastaan. Oli selvää, että tällaisella joukolla ei tultaisi saavuttamaan kansallista yhtenäisyyttä.³⁸

Kansakunta määrittäytyi *Nutukissa* sielullisena kollektiivitoimijana, joka, jälleen kerran vuoden 1927 perspektiivistä, näyttäytyy nimenomaan turkkilaisena kansakuntana, ei osmanien kansakuntana. Kemal kirjoittaa:

”Turkin kansan sydäimestä ja omatunnosta lohkeava perusteellisin ja ilmeisin toive oli selvä: Pelastus...”.³⁹

Samankaltaisia kuvauksia nationalistisesta liikkeestä kansan tahdon toteuttajana on *Nutukissa* valtava määrä. Tässä voidaan ottaa vielä yhtenä esimerkkinä Atatürkin keväeseen 1920 saakka Istanbulissa toimineen osmaniparlamentin puhemiehelle lähettämä viesti. Kemal kirjoittaa:

”Ei mikään voima, eikä mikään määräysvalta voi estää kansaamme tekemästä tätä historian määräämää velvollisuuttaan. Kansallisen itsenäisyyden ja isänmaamme turvaamisen vuoksi jokaiseen uhraukseen valmiin kansamme pyhää intoa voi ainoastaan täyden luottamuksen omaavan hallituksen maan johtoon nouseminen rauhoittaa. Näinä historiallisina päivinä koko kansakunta odottaa kärsimättömästi kansallisen tahdon täydellisen valtuuden omaavien kansanedustajien toimimista ehdottomalla päättäväsyydellä. Isänmaan ja historian

silmissä, kantaaksenne ottamanne suuren vastuun edessä, koko maailman tarkkailemisen puhujakorokkeen ympärillä toimianne, tiedoksenne olkoon arvon herra, että mikäli perustatte päätöksenne kansakunnan uhrautuvaan päättäväsyyteen ja toimitte isänmaallisesti, koko kansa on teidän kanssanne ja tukee teitä.”⁴⁰

Tässä katkelmassa esiintyy useita mielenkiintoisia ilmauksia. Ensinnäkin Kemal toteaa, että nationalistinen vastarinta on ”historian määräämä velvollisuus” (*tarihin emrettiği vazife*). Tämän jälkeen todetaan, että kansa on ”pyhän innostuksen vallassa” (*beyecami mukaddesini*). Lisäksi todetaan, että käsillä on ”historiallinen hetki” (*bu tarihî günlerde*), jolloin ”kansallisen tahdon” (*iradei millîyesinin*) luottamuksen omaavien kansanedustajien on oltava maan johdossa. Lopuksi vielä sanotaan, että edustajien tulee suorittaa tehtävänsä ”isänmaan ja historian edessä” (*vatana ve tarihe karşı*). Nämä ilmaukset ovat siis osa parlamentin puhemiehelle maaliskuussa 1920 lähetettyä viestiä. Täysin riippumatta siitä miten ne on tuolloin tulkittu, tuotuna osaksi *Nutukin* välittämää kokonaisuuttamista ne saavat korostetun merkityksen. Koko itsenäisyydestä, tasavallan perustaminen, turkkilaisen kulttuurin 1920-luvun lopulta alkanut ylevöittäminen sekä mittavat länsimaalaistamisreformit alkavat kaikki näyttäytyä ”historian määräämänä velvollisuutena”. Juuri tällainen puheen kokonaisuuden ja vuoden 1927 kontekstin sisällä muodostuva tulkin-takehys on erittäin voimallinen Turkin tasavallan virallisen historiankäsityksen määrittelyssä. *Nutukin* narratiivissa kaikki yksittäiset tapahtumat ja luonnehdinnat osoittavat samaan suuntaan, kohti uutta ”kansan tahdosta” muodostuvaa Turkin valtiota, joka syntyy kertomuksen lopussa.

Suuri kertomus

Mustafa Kemal Atatürkin *Nutuk* on todellinen turkkilaisen kansallisvaltion *Grand Narrative*, Suuri Kertomus, jossa Turkin tasavallan synty saa kategorisen kuvauksensa. Turkkilainen kulttuuripiiri on kertomusten ja tarinoiden kyllästävä, turkkilaiskansojen

tarinaperintö on yksi maailman laajimmista. *Nutuk* on kaikin puolin näyttävä kirjallinen taideteos, jonka osien lukeminen kuuluu Turkissa koululaisten pakollisiin klassikoihin.

Länsimaista kulttuurikeskustelua leimasi 1900-luvun päättyessä luonnehdinnat ”Suurten Kertomusten” kuolemasta, jolla tarkoitettiin esimerkiksi tieteellisen maailmankuvan ja edistyksen leviämistä kertovan kulttuurisen metakertomuksen vararikkoo maailmanselittäjänä. Turkissa tämä edistyskertomus on ”sijainnut” yhdessä ja samassa paikassa kansallisesta itsenäisyystaistelusta ja kansakunnan uudelleensyynnystä kertovan tarinan kanssa, sillä Atatürkin *Nutuk* on kertomus uudelleen syntyvästä kansakunnasta, joka taistelun avulla ottaa haltuunsa paitsi kansallisen suvereeniuden samalla myös paikan *läntisen* kulttuuripiirin hallitsemassa tieteellisen edistyksen leimaamassa maailmassa.

Puheessa Atatürk antaa tulkinnan turkkilaisten historiasta vuoden 1927 kontekstista, siis Turkin tasavallan perustamisen jälkeisestä tilanteesta käsin. Puheessa yhdistyvät tulkinta osmanivaltion menneisyydestä, kertomus Turkin itsenäisyysodasta turkkilaisen kansakunnan kulminaatiopisteenä, sekä visio uudesta ja edistyvästä tulevaisuuden Turkista. Kemal Atatürkistä tuli turkkilaisten itsenäisyystaistelun sankari ja tasavallan ensimmäinen presidentti vuosiksi 1923–38. Keskeisen roolinsa vuoksi Atatürk ja hänen toimintansa ovat lukemattomien tutkimusten kohde sekä Turkin tasavallassa että ulkomaisten tutkijoiden keskuudessa. Modernia Turkia käsittelevä tutkimus on useimmiten kiinnittynyt juuri Kemal Atatürkin toiminnan ja Turkin tasavallan perustami-

seen liittyvien mittavien muutosten analysoimiseen. Kemal Atatürkiä ja samalla koko Turkin itsenäisyysodaa käsittelevän tutkimuksen yhtenä keskeisimpänä lähteenä on aina toiminut, ja yhä toimii, Atatürkin kuuden päivän puhe.

Olen halunnut lähestyä puhetta enemmänkin tutkimukseen *kohteena* kuin *lähteenä* jostakin ilmiöstä (siis Atatürkin toiminnasta ja Turkin itsenäisyysodasta). Mielestäni on hedelmällistä analysoida *Nutukia* historianesityksenä ja kokonaisuutena turkkilaisten historiasta. Tähän suuntaan johdattelee se, että puhe on toiminut niin pitkään Turkin tasavallassa virallisen historiankäsityksen perustana. Jos ja kun puhetta analysoidaan kertomuksena ja osoitetaan sen luonne identiteettiä luovana tarinana, on helpompi päästä käsiksi Turkin tasavallan poliittisen kulttuurin ja virallisen historiankäsityksen määritelmien taakse, analysoidaan sitä, kuinka nämä määritelmät rakentuvat Atatürkin puheessa kertomuksen ja käsitteiden tasolla.

En ole tässä pyrkinyt laajemmin pohtimaan minkälainen asema *Nutukilla* on tämän päivän Turkin julkisessa keskustelussa, vaan osoittamaan niitä tapoja joilla puhe on tuottanut perusteita viralliselle historiankäsitykselle. Puhe on tietysti koko ajan uudelleentulkintojen kohteena ja sen asema historiankirjoituksessa täten jatkuvasti vaihtuva. ■

37. Oran (1997) 82.

38. Oran (1997) 129.

39. *Türk milletinin kalbinden, vicdanından sânih ve mülbhem olan en esash, en bariz arzu ve imam malûm olmuştü: Kurtuluş...!*. *Nutuk* 177.

40. *Nutuk* 195–196.